

Hangversenykritika

Nemzeti Filharmonikus Zenekar 2009. november 12.

A Nemzeti Filharmonikus Zenekar Haydn–Bartók estet adott Kocsis Zoltán vezényletével, Ránki Dezső szólójával. Az első rész D-dúrban volt (No. 93. szimfónia és Zongoraverseny, Hob. XVIII:11), szünet után a Concertót hallhattuk. Hogy miért-hogyan került az „Ének és szimfónia” mottójú Klemperer-bérletbe, ne firtassuk. Azt sem, hogy a kétségkívül megújult formában megjelenő szórólappal (ismertető) olvasnivalója miért változott stílusosan (mindkét szerzőről életrajz dióhéjban, a szimfóniáról általánosság, a zongoraversenyéről semmi, a Concertóról az együttes korábbi Concerto-előadásainak siker-szériája. No meg pár sor a szólólistáról).

A Haydn-évben megkülönböztetett helyet foglaltak el a szerző művei megannyi muzsikusként (együttes és szólista) programján, így felcsendültek a ritkábban játszott szimfóniái is. Ezek közé tartozik a D-dúr mű is. Kellems hallgatnivaló, ilyenkor az ember nem tudja, miért szükséges ahhoz kerekszámú évforduló, hogy műsorra kerüljön. Különleges tanulsággal ezúttal mégis a zongoraversenyért lehetünk hálásak. A szakirodalomban olvasni pro és kontra arról, hogy „mennyire” jól zongorázott Haydn. Bármilyen olvasunk, minden gyanús; lebecsülésére Mozart előadóművésze visszafényében kerül sor, másrészt viszont dolgozik a szimpátia, a mérce elhelyezésekor eltekintve a kivételes képességű, koncertező zongoraművész-szerzők teljesítményétől. Sajátos helyzet alakult ki ezúttal: széleskörű verseny-mű-irodalomismeret birtokában szólaltatta meg Ránki azt az opuszt, amely gyakran kis kaliberű pianisták kétes értékű interpretációjának esik áldozatul. Az utóbbi időben zenekari szólistaként többször fellépő művész számára bizonyos speciális feladatnak tűnt – ugyanakkor módja nyílt érzékeltetni azokat az értékeket, amelyek máskor a partitúrában maradnak. Valamiképp kamarazene-érzetét keltett, ahol a zongora kiemelt szerepet játszik (már csak hangzása okán is). Nem akarta súlyosnak érzékeltetni a művet, inkább az együttműködés örömeivel dúsította fel. Tudott egyszerű lenni, s ettől mintha minden „a helyére került” volna. A közvetlenség talán interpretációjának lényege – s mindhárom tétel hangulatvilága megmaradt a köznapi keretek között. Mindeközben egy percre sem vált unalmasá. A néha túlságosan is egyszerű balkéz-faktúrának is tudott tartalmat/értelmet adni: hangszerelési effektussá lényegült át, s épp ez az ötlet tette egyedivé.

Az est „meglepetését” a Concerto okozta. A Bartók Új Sorozat kiválasztott zenekara, Kocsis Zoltán vezényletével nemcsak „új szemmel” olvasta a kottát, s szokatlan hangzásvilággal lepte meg a hallgatóságot, hanem mintha az lett volna a szándékuk, hogy súlyában (jelentőségében) átértékeltesse a népszerű kompozíciót. Tény, szokás úgy hallgatni, mint késői művet (az is!), amelyet a közeli vég érzete árnyékol be, s a szerző életkörülményei (egészségi állapota, honvágya) ismeretében többé-kevésbé burkolt vallomásként, szerzői üzenetként megkülönböztetett jelentőségűnek szokás tekinteni. A Haydn-művek után a létszámában megnövekedett együttes viszont szigorúan a kottáképre korlátozta figyelmét; olyasfajta elkönnyített boldogság-zenét játszottak, amely a szólista-szereplés lehetőségét mintegy ajándékként kínálja megannyi játékosnak. Súlytalanabb lett a korábban ismert interpretációkhoz képest, kevesebb sötét tónussal, árnyékkal és előérzettel. Elegáns zene lett, ami kielégíti az igényesek kényes ízlését is, anélkül, hogy gondok-problémák meglétét akár csak sejtetni akarná. Ennek az interpretációnak a hitelét Kocsis rendkívüli arányérzéke szavatolta – ha a mű valóban „ennyi”, aligha kaphatna helyet a tartalmas-súlyos bartóki opuszok sorában. No, gyere, tedd le – sugallta a karmesteri koncepció, s a mű kétségkívül megfiatalodott: feledtetni tudta, hogy 60 éven felüli alkotó műve – az érződött, hogy nemcsak tőle szokatlan gyorsasággal, hanem egyszersmind könnyű kézzel is vetette papírra a szerző.

A koncert üde színfoltja volt a szünet utáni „bonusz-muzsika”; a Nemzeti Filharmonikusok és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem között nemrég létrejött megállapodás értelmében a zenekar nemcsak betekintést enged napi munkájába (a próbafolyamatokban való részvétellel) zeneakadémistáknak, hanem lehetőséget ad egy-egy tehetséges növendéknek a nagyközönség előtti bemutatkozáshoz. Ezúttal a Zeneakadémia II. évfolyamos harsonását hallhattuk, aki Kákonyi Árpád (fiatal kortárs szerző) művét játszotta. Túl azon, hogy remélhetőleg sokan megtanulták Mester Ádám nevét, talán a kortárs zenei iránti távolságtartást (némelyeknél: ellenérzést) is sikerült csökkenteni. A Mr.PicÚr című harsonadarab lehetőséget adott az előadónak felkészültsége (sőt, virtuozitása) megcsillogtatására – populáris hangvétele pedig jótékonyan befolyásolta a zenehallgatói aktivitást (mert a hallgató – jó esetben – korántsem passzív; de ennek kifejtése aligha itt esedékes!).

Óbudai Danubia Zenekar 2009. november 17.

Kétszer szólaltatta meg, a Budapesti Monteverdi Kórus közreműködésével, José Cura vezényletével Bach h-moll miséjét november közepén (15-én és 17-én) a Zeneakadémián az Óbudai Danubia Zenekar. A második koncert „címet” is kapott: Búcsú a Zeneakadémiától. Igen, búcsúnak méltó és grandiózus volt – amikor Bach zenéjének univerzuma pillanatokra mégis feledtetni tudja az egyelőre még megszokhatatlant: hamarosan bele kell törödnünk, hogy egy budapesti hangversenytermet ki kell iktatnunk (ideiglenesen – de aki már élt át felújítást, annak vannak elképzelései!) életünkéből. Azt a helyszínt, ami nem csupán egy a sok közül, hanem A Nagyterem (amelyről Bächer Iván írt megrendítő szépséggel évtizedek távolában, egykori olvasójának feledhetetlenül). Így hát aligha lett volna létjogosultsága a kritikus attitűdnek – becsületesebb bevallani, hogy ezúttal a hosszantartó búcsú-processzus zeneileg értékes kínálatát hallgatva az immár vissza nem térő alkalmat ragadtuk meg. Így érezhettek az előadók is – talán még az első sorban énekesként népszerű vendégkarmesterre is hatott nemcsak a muzsika, hanem a hely szelleme.

Az Óbudai Danubia Zenekar viszonylag kis létszámában szorongott a pódium közepén (a fafűvósok a vonós-szólamok közé préselődtek), félkör alakban vette őket körül a nagylétszámú kórus. Itt korántsem csupán zenei szempontok érvényesültek; a jótékonysági koncerten senki sem akart kimaradni sem a monumentális Bach-mű megszólaltatásának élményéből, sem pedig lemondani a vendégkarmesterrel való együttműködésről. A művészeti vezető, Kollár Éva is beállt énekesei közé, s meg kell vallani: a látszólag-aránytalan-ság nem okozott egyensúly-problémákat a hangzást illetően.

Ezúttal nemcsak a közönség vált közösséggé a Bach-vallás bővületében, hanem érezhetően ünnepi alkalomként élték meg az előadók is e szereplést, afféle zenei áldozatot.

Cura persze nem régizene-specialista, viszont kiválóan tudta animálni valamennyi előadót. Az argentin szopránnak, Maria Bissónak nem volt irigylésre méltó a helyzete Németh Judit oldalán, Kálmán László elfogódottsággal küszködött, Kovács István helyett fellépő Hámori Szabolcs par excellence oratóriuménekesekre jellemző egyszerűséggel formálta meg szólalmát. A zenekari hangzás ilyen körülmények

között aligha lehetett arányaiban ideális – a szölisztikus lehetőségeknél mindenki tudása legjavát adta. Az előadás erőssége a pregnáns ritmika volt; a polifon (imitációs) szakaszok értő kottaolvasata (a nagy apparátus valamennyi résztvevőjétől) önmagában biztosította a tételek vitalitását.

Zene-templom lett (még egyszer, a közeljövőben talán utoljára) a Zeneakadémia Nagyterme – még a ruhatári sorbanállás is a szertartás részévé vált.

Budafoki Dohnányi Zenekar

2009. november 21.

A Koncertkalendárium böngészésekor meglepődve olvastuk, hogy ebben az évadban már novemberben megkezdődik a Magyar Szimfonikus Körkép sorozata. Azé a kezdeményezésé, amelynek hasznához aligha fér kétség – s amely még mindig nem találta meg helyét a közönség tudatában. Amikor először kaptak lehetőséget a hazai szimfonikus zenekarok a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben sorozatban való részvételhez, azonnal nyilvánvaló volt e projekt nagyszerűsége: fővárosi megmutatkozás számos vidéki együttesnek is (különösebb szervezési feladatok nélkül) – ugyanakkor kényeztetés a közönségnek (a budapestieknek helyükbe hozzák az országos seregszemlét, mások pedig elkísérhették városuk zenekarát, s így a zenehallgatást összekapcsolhatták az új koncertterem megismerésével). Mindehhez a résztvevőknek egyetlen feltételt kellett teljesíteni: szerepeljen műsorukon egy 20-21. századi magyar mű.

Ahány év, annyi kísérlet – a szervezők és a résztvevők részéről egyaránt. A mérsékelt érdeklődés okát először abban keresték, hogy túl sűrűn követik egymást e sorozat estjei – amikor széthúzták időben, a sorozat-jelleg került veszélybe. Tény: a lehetőség koránt sincsen kihasználva!

Közönségszervezés szempontjából praktikus, ha a Magyar Szimfonikus Körkép hangversenye bérleti rendezvény is egyben. Így történt november 21-én is, amikor a Vox Fortissima sorozat nyitóestjénél került feltüntetésre a másik sorozat-megnevezés is. Tehát, a Budafoki Dohnányi Zenekar bérletesei talán nem is sejtették, hogy amit hallanak, az egyben a Magyar Szimfonikus Körkép nyitókoncertje is. (Az előrehozott kezdés következtében könnyen elkerülhette a Körképre kíváncsiak figyelmét!)

Szép példa az élnetlenségre. Hány ország engedheti meg magának, hogy ősbemutatót ne harangozzon be? Ikon a koncertkalendáriumában, a tény feltüntetése a MüPa műsor-kalauzában. Ennyi. S ha valaki jókor olvasta a

novemberi Muzsika „Művek bontakozóban” rovatát, összehozhatta az információkat. Tehát, a Magyar Szimfonikus Körkép sorozata ebben az évadban Gyöngyösi Levente 1. szimfóniájával kezdődik. (A műsor második részében Beethoven: 9. szimfóniája szerepelt.)

Végigtekintve az elmúlt évek zenekari estjein, szembetűnő az a (valószínűleg tudatos) műsorpolitika, amellyel Hollerung Gábor zenekara repertoárjáról gondoskodik. Rendszeresen tűz műsorra 20–21. századi magyar műveket, s időről-időre megrendeléseivel a nagy apparátusra szánt művek születését könnyíti meg. Ezzel (valamint zenemagyarázó koncertjeivel) szinte kiküszöböli azt a (gyakran mesterségesen gerjesztett) feszültséget, amely a laikus zenekedvelőt védekező állásba, a történeti zenékhez való kényszerű menekülésre készíti. A Dohnányisok közönsége tudja, hogy nincs egységes zenei nyelv (stílus) napjainkban, de azt is: csak meghallgatás után dönthető el bármely műről, hogy tetszik-e vagy sem. Hollerung hisz a szavak erejében, s készséggel vállalkozik közvetítő szerepére akár műsorismertető/műsorvezetőként is. Bevezetőjével most is ráhangolta a közönséget az újdonságra (pedig volt szórólappal is, rövid műismertetéssel, szöveggel). „Képben volt” tehát mindenki, aki várta a hangképet. Az új Gyöngyösi-opusz mérőföldkő-jelentőségű a 35 éves alkotó munkásságában. Újabb bizonyága, hogy értőn bánik a változatos, nagy apparátussal, s képes végírni viszonylag terjedelmes tételekből ciklikus művet. Kétségkívül megkönnyíti a hallgató dolgát a szöveges (programszerű) tájékoztatás: szerelmi történetről van szó; három zenekari tételhez vers-móttó ad támpontot, a zárótételben megszólal a vox humana is (szólista és kórusok). A már operakomponistaként is jeleskedő Gyöngyösi sokat tud az énekehangról (kifejezőerejéről és hatásáról), s most a hangszerelés-hangszerkezelés területén tett új felfedezőútjairól ad számot. A programnak megfelelően (konkrét funkciót betöltve) alkalmaz elektronikát, szimfonikus zenekarban szokatlan hangszereket (az egyik tételben elektromos cselló is játszik). A hangszínvilág változatos, gyakran asszociálható hozzá konkrét érzés, indulat – él az aszimmetrikus metrumok hatásos eszközével (egyszersmind az előadókhoz közelálló játszanivalót kínálva). Óhatatlanul is Mahler I. szimfóniájára kellett gondolnom, melyhez a szerző részletező programot írt, melyet később visszavont, hogy a zene önmagában érjen el hatást (váltson ki figyelmet). A megnyerő fiatalember részéről kedves gesztus ez a fajta őszinte kitárulkozás – és hatásos is, hiszen kit ne érintene meg a magánszféra közvetlensége. Ügyszeretettel és

ügybuzgalommal vezetett zenekar vállalkozott lelkes előadással a mű bemutatására – és a siker nem is maradt el. Németh Judit és a kórus is sokat tettek a sikerért – a záró kórusrészlet (József Attila: Áldalak búval, vigalommal) afféle profán korál volt, amely aligha tévesztheti el hatását. Ígéretes a címadás, a sorszámozás: eszerint Gyöngyösi tervezi a folytatást...

Kevésbé tartom szerencsésnek (főként fél 8-as kezdés esetén) a műsor folytatását a Kilencedikkel; a kihívás megsokszorozhatja a tényleges erőt – ám kiválthat olyan egészséges reakciót is (mint ez esetben), hogy a többség „takarékra teszi magát”. Az erővel való gazdálkodás annyiból sikerült, hogy az Örömóda valóban megkoronázta a művet – de az előzményből nem következett eme kiküzdött boldogság (vagy legalábbis nem következtesen). Hollerung Gábor fáradhatatlanul lelkesítette az előadókat. A pregnáns-ritmikus profilt tartotta a legfontosabbnak, s pontos ütései szünetekkel szinte szuggesztívul a nagy apparátus együtt-lélegzését. Igenám, de nem mindenki ért rá felézni – s amikor sokan nem néztek fel, bizony, elbeszéltek egymás mellett a szólamok (olyankor is, amikor egymástól kellett volna átvenniük a szót, vagy épp érzékeny moduláló fordulatot élhettek volna meg). Másként szól, ha mindenki együtt építi fel a kompozíció monumentális hangzó épületét, s más lesz a végeredmény, ha mindenki beadja a közösbe a saját szólamát. Néha ez utóbbi történt (amiben kétségkívül része lehet annak, hogy a próbákön nagyobb intenzitással a Gyöngyösi-szimfóniával foglalkozhattak). Sajnos, a zeneileg igényes karmesteri munka mellett a próbák folyamán nem mindig juthat kellő figyelem a látványnak. A koncerten elnéztem a hegedűsöket: többen úgy ültek, úgy tartották hangszerüket, hogy nyilvánvaló volt, itt szó sem lehet érdemi fokozásról. Mintha csak markíroztak volna, néha jelzészerű dinamikai váltásokkal éltek. Volt halk és volt hangos, több árnyalatban is; de nem volt meggyőző intenzitása hangoknak, hangfűzéseknek (dallamoknak tematikus funkcióban vagy épp melodikus ellenszólamként). Mindezt úgy szólta, hogy az embernek kedve lett volna azt mondani, hogy „ígéretes, akkor most mégegyszer, de ezúttal: hanggal!” És ha próbán így játszanak, bizonyára többször lekopogja a karmester, az együtt-játékot pontosító szándékkal. (Ami együtt volt, a quasi recitativo, az pedig zeneileg nem sikerült meggyőzőre!) Beethoven persze szavatolja a sikert (vissza is lehet élni ezzel). A mostani előadásnak akkor van meg a haszna, ha nem úgy él meg a játékosok, hogy „már játszottuk, tudjuk”, hanem azzal a vággyal, hogy mi

után „a hangok már megvannak”, megtöltsék kifejezéssel, azaz, a sajátjuknak érezhessék.

Egy megjegyzés: ha a kórus végig tudta ülni, talán megtehették volna a szólisták is. És még egy: jó, ha a pódiumon otthon érzi magát valaki, de ettől még nem kell feltűnő látványossággal „lemozogni” a zenét, mert a hallgatóban felmerülhet annak gondolata, hogy netán unaloműző pótcselekvés? A szoprán szólista fegyelmetlenségére vall, ha helyben-táncikál, dobálja magát, amikor nincs énekelni valója – mintha feszegető ovisokat akarna aktivizálni. Aztán alig tudjuk elhinni átlényegülését: amikor megszólal, szopránja lebilincseli a hallgatót.

(Ha valaki nekem szegezné a kérdést: mi más tudtam volna elképzelni a második részben, nem kellene gondolkodnom a válaszon. A Vox Fortissima profiljába nyilvánvalóan „belefér” például Vajda János Miatyánkja, amit a szerző 60. születésnapja tiszteletére, bérleten kívüli koncerten oly emlékezetes sikerrel adtak elő. Hadd részesülhetett volna abból az élményből a bérleti közönség is! Bízunk a törzsközönségben; abban, hogy megbízik a zeneigazgató ízlésében, műsorpolitikájában!)

Zuglói Filharmónia 2009. november 22.

Olyan koncertet hallhattunk a (Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus) ifjúsági bérletsorozatában, amely méltán formált jogot a felnőtt-közönség érdeklődésére is. Az ifjúságot szólította meg a műsorválasztás, amely könnyen befogadható (ám korántsem könnyű) darabokat kínált. A harangok című Rahmanyinov-kompozíció szerepelt az első részben (Szabóki Tünde, Molnár András és Anatolij Fokanov szólójával), majd Rózsa Miklós műveiből állt össze a második rész programja (Hegedűverseny Liener György szólójával), majd részletek a Ben-Hur zenéjéből. Az est karmestere Dénes István volt.

Napjainkban divatos a párbeszéd (beszélgetős) műsorvezetés – talán ezzel is magyarázható, hogy a műsorvezető Zelinka Tamás lehetőséget adott a karmesternek is, hogy szóljon a művekről. Eltekintve attól, hogy a közönség szívesen veszi, ha a karmester „megszólítja”, nem sok haszna volt ennek a mikrofon-váltogatásnak. Az 55 éves István Zenekar (rendszeres) közönségét aligha kell megnyerni a zenének. Szeretik, értően hallgatják, s mivel nemcsak „tücsök”-zenekarral gondoskodnak az utánpótlásról, hanem a prücsök-közönséget is rendszeresen ellátják érdekes hallgatnivalóval, nézőteret többgenerációs hallgatótölti meg. Nekik feltétlenül minőséget kell adni (más sorozatok keretében Solymosi Tari Emőke szoktatta őket hosszú évek óta nívós műsorvezetéshez). A karmester klubdelután-sekélyű,

párszavas bevezetői ezúttal üres formalizmusnak hatottak. (Nem tűnt spontánnak és őszintének a kétségkívül hatásadás szándékkal kivitelezett helyből-magasugrása sem, a filmzene egy pontján.)

Az István-produkciók sohasem csupán az elkészült műsorszámok előadásának alkalmát jelentik, hanem a hallgató úgy érzi: bekapcsolódhat abba az áramkörbe, amely áthatja az intézmény(ek) életét. A program is többnyire olyan, ahol a befektetett munka csakhamar meghozza eredményét, a siker feledtetni a fáradozást. (Igaz, néha korántsem méretarányos a teljesítménnyel – de a szerető figyelem megnyilvánulásaként remélhetőleg nem teszi elbizakodottá az előadókat.)

Monumentális zenekar foglalt helyet a pódiumon – hogy mennyien vannak a „rendes” tagok, s kik a kisegítők, aligha lehetett volna észrevenni. Egységes vonóskar, a fontos szerephez jutott rezesek és ütősök lelkesedése – olyasmiről, ami önmagában is színvonalas produkciót sejtet. És a kórus csodája: fegyelem, bármiféle drill nélkül (A Rahmanyinov-mű közben csak a szólisták sutyorogtak röviden).

Legtöbbször Záborszky Kálmán vezényli a koncertjeiket – most kiderült, nemcsak az összeszokottság számlájára írható a fegyelmezett/figyelmes zenélés: Dénes Istvánnal is tartották a kontaktust. (Más kérdés, hogy a MüPa helyszíni próbája nem volt elégséges, hogy észrevegyék: ilyen elrendezéssel a bőgők inkább csak látványként reprezentálnak.)

A nagylétszámú kompozícióknál két oldala van az éremnek; az Istvánosok nem a sumákolást választják (számítva a pult-társ aktivitására), hanem mindenki igyekszik teljesíteni. Rózsa Miklós Hegedűversenye annyiból jelenthetett nehézséget számukra, hogy kisléptékben is gyakran változtak a hangszínrányok. Sűrűbben váltakozott az egyes hangszercsoportok funkciója az adott formarészben, s az áttört szerkesztés következtében differenciáltabb hangzást kellett kialakítaniuk. Ilyenkor kamatozott Dénes István zeneszerzői felkészültsége: értő partitúra-olvasása nyomán biztos támpontokat tudott adni az arányos formarészek kialakításához. A nagylétszámú vonóskar számára fokozott nehézséget jelent a szólistával való együttjáték, ha az adott tempón belül jelentős az agogika. Bármilyen kicsivel lassabban is reagál a szólista játékára a kísérő együttes, feltűnik a „sleppelés” – szerencsére a nagy múlttal rendelkező szólista képes megkönynyíteni partnerei munkáját. Liener György nemes tónussal játszik, előadásával képes komolyan vetetni a mű plakát-evidenciájú fordulatait is (hogy – miként Dénes István felvetette – ilyen lehetett „volna” Bartók III.

hegedűversenye, jóérzésű hallgató a sci-fi világába utalja...).

Fiatal előadók, megcélzottan ifjúsági közönség – helyénvalónak tűnt a bombasztikus befejezés a Ben-Hur nyitányával, s A harci szekerek bevonulása című részlettel (ez utóbbi hatásos ráadásnak is bizonyult, hogy felvillanyozott közönség köszönje meg az estet, s várja a folytatást). A szinte teltházyi érdeklődés pozitív visszajelzés: a hallgatóság értékeli a korai (18 órai) kezdetet – így aztán nem kell az órát nézni a zárózámmal, s felpattanni a záróakkord elhangzásakor. Lecseng a hangzás – és van idő, hogy az élmény is lecsengjen a hallgatókban.

Telekom Szimfonikus Zenekar 2009. november 25.

Még régi nevén kezdte meg „Bach és a 20. század” című sorozatát a magyar Telekom Szimfonikus Zenekar. A Thália Színházban rendezett estjük műsorát Britten, Petrovics Emil és Bach műveiből állították össze. Aki keres, talál – indokokat, hogy mi-mivel-hogyan függ(het) össze. Az összprodukció, Takács-Nagy Gábor vezényletével, felemásra sikeredett. Mindez írható részben a teremakusztika számlájára (az előadók sem érezték át igazán a koncert-léggört: bevonulásaik már-már próbáléggörre emlékeztettek). A kisszámú vonósegélyt foglalkoztató Britten-művek (Simple Symphony, valamint a Preludium és fuga) koncerten ritkán hallhatóak, megszólalásukat ezért érdeklődő figyelem kísérte. Szinte ismeretlen művek esetében (amikor nincs, vagy alig van hasonlítandó élmény) még nagyobb az előadók felelőssége; pontosabban: ilyenkor a mű iránti felelősségük nagy. Merthogy, a hallgató önkéntelenül is egyenlőséget tehet a kompozíció és annak felcsendülő hangzása között. Takács-Nagy Gábor – divatos túlzással élve – mindent tud a zenéről. Meg is akarja osztani tudását a hangszerekkkel, épp ezért olyan mozdulatokkal irányítja játékukat, ami a „dörzsölt” hallgató számára afféle megjelenített műelemzés (néha szinte nagyító alatti!). A póbfolyamat idején kétségtelenül hasznos analitikus szemlélet azonban a végeredmény létrejöttékor is uralkodó. Ezzel menthető, hogy az intellektuális áttekinthető-áttetsző, formailag kontrolláltan felépített tételek a befejezetlenség érzetét keltették. Az akusztikus kontroll „sminkje” hiányzott; mert érthető-logikus a fokozás, ám hatását lerontja, ha kisiklik egy-egy vonó, s jó, ha nincs agyonvibrálva a zenei szövet, ám aggasztó, ha nemcsak karcsú, hanem esetenként ványadt. A hang szépségének az igénye hiányzott – a mérleg másik serpenyőjében viszont ugyancsak sokat nyomott a latba az, hogy a

tételek (fanyar) humora remekül kifejezésre jutott a nyitó-műben. Azon lehet elmélkedni, hogy a remek stílusgyakorlatok mennyire jelentősek az életmű egészében – mindenesetre, a fiatal komponista technikai felkészültségének meggyőző bizonyítékai. A zárószám, Bach C-dúr szvitje sem „lakta be” kényelmesen a hangzástert.

Az est legnagyobb élményét kétségkívül Petrovics Emil Zongoraversenye jelentette. Bogányi Gergely olyan szuggesztíven, stílár bizton-sággal uralta a játszánivalót, hogy ebben az esetben aligha merült fel annak a kérdése, hogy „mi szólal meg” a partitúrából. Aki netán most találkozott először a művel, megtapasztalhatta: a versenymű műfaja korántsem historikus, letűnt jelenség. A változatos karakterek mindvégig lekötötték a figyelmet, s a Petrovics-zene egyik fő jellemzője, a markáns ritmikus profilok kialakítása, ezúttal sem tévesztette el hatását. Azt viszont nem hallgathatjuk el, hogy a zenekarral való együtt-játékot korántsem érezhettük dinamikai arányaiban kiegyenlítettnek. Főként olyankor tűnt fel ez, amikor dialogizáló, vagy épp reflektáló kapcsolat van a szólista és az együttes között. Mindenesetre, brillírozott a szólista, és – néha talán túlságosan a háttérbe vonulva – felkészülten kísérte játékát a zenekar. A hallgatóság, a létszámmal fordított arányban lelkesedett; aki eljött, nem bánta meg! Őszintén sajnálom, hogy azok a döntéshozók, program-alakítók, szervezők, akik sokat tehetnének a hazai szerzők nagyobb játszottságáért, nem voltak jelen: az őszinte tetszésnyilvánítás hatására talán csökkennének kételyeik, s aggályaik, hogy kell-e, mennyi kortárs-mű a közönségnek. Aki nem jut hozzá (márpedig laikustól ne várjuk el, hogy erőfeszítéseket tegyen zeneismerete fehér foltjainak felszámolására!), nem is sejtí, mitől fosztja meg magát. Többek között attól a sikerélménytől, hogy kiderülne: semmi ördögösség nincs a kortárs-termés legjavában. De hogy mi a legjava, az a gyakorlatban derülhetne ki – ezt a „selejtezőt” nem lenne szabad kihagyni!

Budafoki Dohnányi Zenekar 2009. november 29.

A megérthető zene című „családi hangversenysorozat” 2. matinéjának szervezői tanultak az első hangverseny tapasztalataiból (s a közönség is); az Olasz Intézetben immár otthonra talált Hollerung Gábor „karmesteri magyarázat-tal” kísért hangversenye. Hommage a Somogyi László ajánlást kapott „A tébolyult rend” című program, ahol Bartók Concertójának gondoskodott (további) értő hallgatókról az (ismeretterjesztő) előadóként is meggyőző dirigens. Pszichológiailag is remekül volt felépítve: néhány szó Somogyi Lászlóról, hogy azok is

megtanulják nevét, valamiféle képet tudjanak maguknak alkotni róla, akik korábban semmit sem tudtak róla; tanulságos, részben példázat-értékű történetek, anekdoták – s máris a zenére irányul a figyelem. Hollerung nagymester abban, hogy közérthetően adjon át lényeges zenei ismereteket, így egészen bizonyosra vehető, hogy minden hallgatójához közelebb került a Bartók-mű. Nem használ szakzsargont, szemléletes példákat hoz, s a lényeges mozzanatoknál zenével illusztrál. A Budafoki Dohnányi Zenekar az illusztrációkra is felkészült, a kiragadott részletek a későbbiek folyamán a műegészben is ráismerhetőek voltak.

Elmondása szerint Hollerung legtöbbit olyanoktól tanult, akiknek konkrét elképzelései voltak, számára akár a megfellebbezhetetlen „így kell” is elfogadható gesztusnak tűnik. Persze, mint mindenki, aki a számára fontosat akarja plasztikusan közölni, túloz – ám e túlzások iránya még a laikus hallgatót is biztos irányítúként vezeti. A bevezetőt nem szívesen nevezném ismertetőnek, ez utóbbihoz tapadó kellemetlen felhangok, emlékek miatt; előadásnak inkább, már ami az átgondoltságát illeti – de többnek tartom, mivel korántsem elégszik meg a tudásanyag megosztásával, hanem érzelmileg is próbál hatni a közönségre. Sikerral.

A második részben kamatozott az első rész haszna: vágni lehetett a csendet – s ez korántsem a közöny, unalom léggörét sejtette. Nem titkolom: visszaéltem „helyzeti előnyömmel”, s a szemem sarkából lopva a közönséget pásztáztam. Az értés megannyi apró jelében gyönyörködhettem, a felcsillanó tekintetekben egy-egy korábban kiragadott részletnél. A szellemi gazdagodás apró jelei ezek, ki-ki begyűjtött magának további tudás- és élményanyagot. Ez azért rendkívül fontos, mert (képletesen szólva) szabad vegyérték-karokat szabadít fel a hallgatókban: remélhető, hogy lesz, aki még keresni is fogja az alkalmat a Concerto újrhallgatására, az pedig egészen biztos, hogy kínáló lehetőség senki se fog kihagyni. Hatványozódni fog ily módon a tudás (műismeret), s lassan akár az interpretációs nüanszokra is rányílik a fül.

Felkészült együttesnek tapsolhattunk őszinte lelkesedéssel: a játékosokról elmondható, hogy teljes jelenléttel vettek részt a mű megszólaltatásában. Nem csak az szólalt meg, amit ott és akkor kért mozdulataival a karmester, hanem érezhetően átgondolt-kidolgozott produkció került közönség elé. Sok múlott a mélyvonósokon; a legegyszerűbb kísérő formulákat is úgy formálták meg, hogy nyilvánvaló: nemcsak szólamukat játszották le, hanem tudták, mit kísérnek. Ez a fajta belülről jövő aktivitás, amikor a hangszeresek tényleg játéko-

sok (nem a feladatok megoldása köti le figyelmüket, s nem is pusztán munkavégzőként könyvelik el tennivalójukat), megkönnyíti a hallgatói érdeklődést. A zene bizonyos értelemben beszédszerű lett, olyasmit közöl, amire érdemes odafigyelni, közel hozta a hallgatósághoz a bartóki muzsikát. Élő-eleven koncert-előadás tanúi lehettünk, amiből akár live-felvétel is készülhetne. A továbblépés útja azonban az lehetne, hogy az immár szeretett (és megszerettetett) művet olyan piedesztálra emeljék, ahonnan nagyobb sugarú körben tudja kifejteni hatását. Stúdiófelvételekre lenne szükség, ahol az átélt élmények megőrzésével, ugyanakkor az esetlegességek kiküszöbölésével örökíthetné meg ezt a produkciót. Fontos ez a mű a karmesternek, s előadása a zenekarnak is szívügyévé vált. Mérföldkőnek tekinthető – már csak ezért is – a zenekar történetében.

MÁV Szimfonikus Zenekar 2009. november 30.

Kedvező helyszínválasztásnak tűnt, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar új koncertterme a Budapesti Operettszínház lett, az egymást követő estek rendre nagy sikert aratnak. Üde és életerős a hangzás, a dinamikai skála széles, olyan muzsikálást hallunk, amelynek hangulata sokáig elkíséri a hallgatókat. Az Erdélyi Miklós bérlet 3. estjét a mexikói Carlos Miguel Prieto vezényelte, akivel már korábban is játszottak. A műsor megint kedvezett a hegedűmuzsika barátainak: Weber Eurynthe-nyitányát követően Baráti Kristóf szólójával Bruch Skót fantáziája csendült fel, Rimszkij-Korszakov Spanyol capricciójának hegedűszólóját viszont a koncertmester Bodor János szólaltatta meg. A hatásos felépítésű program Ginastera balettszvitjével (Estancia) folytatódott, majd kubai muzsikával ért véget (Danzon No. 2.). Mivel – a színházi gyakorlathoz alkalmazkodva – 7 órakor kezdődnek az operettszínházi koncertek, mind a szólistának, mind a zenekarnak a ráadászámát boldogan fogadja az idősebb (és tömegközlekedő) hallgatóság. Schubert Erlkönig ördögien virtuóz hegedűletete elsősorban azok elismerését vívta ki, akik ismerik az eredeti dalt (meggondolkodtató, hogy illett-e a szólistikus remekelés után, kétségkívül kevésbé fölényes biztonsággal. A zenekari ráadás, funkcióját tekintve, egyszerű „külső bővítés” volt, barátságos gesztus, nem több.

A nyitány a bemelegítésnek esett áldozatul, a Skót fantázia viszont az igényeseket is kárpótolta. A Junior Prima 2009 díjazottjai közé tartozó Baráti remekelt, a mű adott pillanataiban kiaknázta a zenében rejlő humor lehetőségeit is. Játéka vélhetően inspirálta a vonóskart; a szólamok egységes-szép tónussal szóltak. A

hárfaszóló a II. tételtől hatott meggyőzően, a fuvolás mindvégig kitűnő teljesítményt nyújtott. Rimszkij-Korszakov Spanyol capricciójá méltán kedvelt koncert-darab: az ötletdús hangszerezés annyira gazdag színekben-árnyalatokban, hogy akkor is elkápráztatja a hallgatóságot, ha némelyek bennmaradnak a partitúrában. Bodor János salaktalan-szép tónussal játszotta szólóját; de a megformálás, a megtervezett szabadság megjelenítésével adósunk maradt. A balettszvit impulzivitásával, dinamikájával hatott lehangolóan – aki változatosságot várt, az egy idő után feltérképezhető ritmikus-metrikus patronokra könnyen ráunhatott. A Marquez-tánc a karmester „jutalomjátéka” lehetett, amikor hazája zenéjéből adott ízelítőt.

Prieto energikus, inkább egész testével, semmint pontos ütéseivel vezeti az együttest. Lelkesít, felszabadít – az árnyalás viszont nem tartozik erősségei közé. Amikor plakát-hatásosságra van szükség, elemében van – a finom ecsetvonásokkal nemigen pepecsel. Könnyen belopta magát a közönség szívébe keresetlen szavaival – az egyéniségéből áradó derűnek köszönhetően oldott légkört árasztott. Kevés feszültség és sok-sok szín, kavalkád – ez maradt meg emlékként, és a Skót fantázia.

Budafoki Dohnányi Zenekar

2009. december 9.

Az Olasz Kultúrintézetben a Budafoki Dohnányi Zenekar idei utolsó hangversenyének műsorán Mahlertől A fiú csodakürtje ciklus 11 dala, valamint Brahms IV. szimfóniája szerepelt. A gondosan előkészített est méltán talált zajos fogadtatásra. Gádor Ágnes nyersfordításában kézhez kaptuk a Mahler-dalok szövegét, a világitás jóvoltából akár fordításból követe is lehetett hallgatni a művet, s rövid bevezetőismertető hangzott el mindkét rész elején.

E helyszínen immár otthonos a zenekar – talán túlságosan is. Néha már-már mintha megfeleledkezne arról, hogy koncert van, nem pedig próba. A dobogó (régis iskolai emlékeket idéző szó): pódium, ahol a viselkedésnek vannak íratlan szabályai. Korántsem a katonás rendet hiányolom, de a bevezető alatti traccsolás aligha ildomos – ráadásul, a figyelő (!) hallgatóság szeme előtt. Az is legfeljebb amatőr-együtteseknél megengedhető, hogy az előadók (más szóval: zenekari művészek) rendre pásztázzák a közönséget, netán, szemmel-geisztusokkal kommunikálnak. Merthogy nem ártana, ha a művekre való „rákészülés” időben megkezdődne. Azért érdemes erre szót vesztegetni, mert attól kezdve, hogy felcsendül az első hang, olyan produkciót hallunk, amit érdemes komolyan venni – erényeivel és hibáival együtt.

A Mahler-dalokat Sharon Rostorf és Massányi Viktor énekelte. A zenekari kíséretre – hála Hollerung Gábor szuggesztivitásának – aligha lehetett panaszkodni. Az izraeli szoprán remek választás volt a Mahler-dalokhoz: ösztönösen érzi azokat a rebbező érzéseket, amelyek oly kiismerhetetlenné és számlálhatatlan fénytörésben szikrázóvá teszik a szerző zenéjét. A dalszövegek atmoszféráját felerősítő zenei gesztusokra mindig rátalált; korántsem szólamát énekelte végig, hanem egy-egy jelenetet keltett életre. Számára természetes volt a mindenkor megjelenítés, bátran „bevállalós” hozzáállása értékes többletet jelentett még olyankor is, ha intonációsán valamely kényes részlet nem sikerült pontosan. Mert a magasabb szintű intonáció, a karakterek kifejezése mindig telitalálat volt. Massányi viszont a szólama felől közelítette meg a dalokat; duettekben partnerével kommunikálva, de a zenekari kísérettel csak passzívan együttműködve. Őt épp ezért elragadhatta egy-egy nagyobb felületre kiterjedő metrikus gesztus – ilyenkor szinte másodlagossá válik a hallgatónak a szöveg; pedig szöveg-értési problémára nála aligha panaszkodhatunk. Azért érdemes ezúttal hosszabban időzni az énekes-teljesítményeknél, mert más-más feladat elé állították a zenekart. Massányit kísérték, Rostorffal viszont volt módjuk kamarazenei érzékenységgel együttműködni. A változatos zenekari szöveg színei sokkal élénkebbek, ha létrejön az az ideálisnak érzett hangzási arány, amit pontos előadói utasításokkal sem a kottába bejegyezni, sem dirigensi mozdulatokkal navigálni nem lehet. Sok ilyen szép pillanatnak lehettünk tanúi. És nem csak azért, mert a közel ülő látta is a muzikusokat; de másként szól az a hang, amelynek exponált indítására rákészsül a szólistikus dallamot játszó muzikus. Az ilyesfajta aktív figyelem a biztos szólamtudásnak és az alapos-mély műismeretnek egyaránt jele. A dirigens is megkülönböztetett figyelmet szentelt a mélyvonósoknak, de aktivitásuk, a kíséretet is megformáló játékuk az egész est folyamán: elismerésre méltó.

A Brahms-szimfóniában azonban szembesülni kellett korántsem egyszeri-egyedi problémával, nevezetesen a vonóshangzás igénytelenségével. A Dohnányi Zenekar játékának erőssége a világos formai tagolás, a tematikus anyagok karakterizált megjelenítése. Ez sokmindenért kárpótolhat, hosszú távon azonban megkerülhetetlen feladat a vonós-szólamok minőségi javítása. Elsősorban a hegedűknél tűnik ki, hogy a hangoknak nincs „testük”, hasonlóképp, lineárisan kiterítve, a dallamokat is a pontos-markáns kezdet és a pregnáns végződés „jelöli ki”. Ami közte van, mint-

ha mellékes lenne – márpedig a zenei folyamatokban az időbeli „út” nagyonis hangsúlyos! A hegedűsök mintha mindenkor tartalékról gondoskodva játszanának, tehát praktikusán gazdálkodva erővel-energiával. Ez önmagában nem lenne baj, de ha legfőbb szemponttá ez a „túlélés” válik, akkor az nagyon meg fog hallatszani. Olyankor tűntek fel legjobban ennek előjelei, amikor például a prímsszólamnak kísérenie kellett volna – ahelyett energiatakarékos ellenszólámat hallottunk. Az intenzív szellemi részvétel hiánya olyankor tűnt fel, amikor apró motívumok válaszoltságából folyamatnak vagy felületnek kellett volna kialakulni – ehelyett egy elegáns ping-pong adogatást hallhattunk: itt a motívum, ott a motívum. Általánosságban pedig a kiénekelte szép hangok füzérét hiányolom leginkább.

Hollerung Gábor irányításával rendre hatásos produkciók születnek. De aligha lehetünk biztosak abban, hogy a hatás visszafelé is működik; a születő produkció nem múlik el nyomtalanul az előadók életéből. Nyilvánvaló, nincs olyan zenekar, ahol mindenki egyforma mértékben éli meg a szereplést, az egyes műveket. De bármely zenekar teljesítményét rontja, ha néhány tagja kizárólag sport-teljesítményként fogja fel szólama eljátszását – még akkor is, ha kevés hibaponttal teszi.

Nemzeti Filharmonikusok

2009. december 10.

Nem kevesebbet, mint a mérhetetlen mérhetőségét köszönhetjük Thomas Zehetmairnak, aki a Nemzeti Filharmonikusok Brahms-Csajkovszkij koncertjének szólistája és karmestere volt. A műalkotások és az előadóművészek „mérésére”, különböző szándékkal és céllal, többféle módszert kitaláltak. Brahms Hegedűversenye olyan váratlan lehetőséget kínált a hallgatóknak, amely egészen kivételes élménnyé avatta az estet. Bizonyára része van ebben annak is, hogy „nem ezért” mentünk a koncertre. Az utóbbi időben rendszeresedett „is ajándék” ezúttal rövid vetítés volt, próba-percekkel, a szólista-dirigens mondataival, s az est koncertmesterének, Koppándi Jenőnek kedves-keresetlen szavaival. Szokatlan, s nem könnyű karmester nélkül játszani a Brahms-koncertet, de igekeznek.

Aztán jött a csoda – pontosabban, fokozatosan uralva el a termet. Az indítás: semmi különös, hallottunk pontosabb kezdést is, markánsabbat. Zehetmair mozdulatai furcsák, a vele muzsikálók szempontjából minden bizonnyal informatívak, a zenekari bevezetés szép tónussal szól. Aztán belép a szólista, játszik, s viszonylag ritkán van módja dirigensként be-

avatkozni a zenélés folyamatába. A hangzás alapján: nem is hiányzik. Mindazonáltal, nem kell semmiféle zenei előképzettség, hogy bárki meggyőződjön arról: a romantika zenekarához szükséges a karmester. Nem ellentmondás ez – ugyanis éppen arról van szó, hogy olyan zenekart, mint a Nemzeti Filharmonikusok, a romantika korában még a legmerészebb fantaszták sem tudtak volna elképzelni. Miről is van szó?

Nézzük először a vonóskart! Nagylétszámú együttes, melynek minden szólama elképesztően homogén. Egy-egy testként működik minden szólama, ugyanakkor, egy nagyobb egésznek képlékenyen összerendezett részei. (Hogy képlékenyen, az rendkívül fontos: mindig az adott játszánivaló határozza meg az arányokat.) Ez nem csak a szólamvezetők érdeme, hanem valamennyi résztvevőé, akik teljes felelősséggel vettek részt a harmonikus arányok kialakításában.

Gyakran könnyen rábólintunk, igen, a Kocsis zenekara. Így igaz – de ezúttal bebizonyosodott, hogy Kocsis szigorúan vigyázó jelenléte nélkül is remekül működik az általa magas mércéhez szoktatott együttes. (Régi igazság, hogy a tanításhoz kettő szükséges, a tanító és az, akit tanítani lehet!)

Thomas Zehetmair kompromisszummentesen muzsikált; nyilvánvalóan nem kényszerből vállalta fel a kettős szerepet, hanem úgy érezte, képes megvalósítani így is a hangzás-élményét. Ezzel a zenekarral: sikerült.

Ami egészen kivételes élményt adott: a zene szabad áramlása. A szólista belelendülő játékával is mindig együtt volt a zenekar (ez akkor is igaz, ha becsúszott egy apró hiba). Nemcsak hogy kísérték (ami óhatatlanul magába rejti a követés gesztusát), hanem szinte eleve megteremtették számára azt a hangzó környezetet, amelyben magától értetődővé váltak az apró tempó-módosítások. Az ember nem is tudja, mitől lelkesedjen jobban; a cadenzát előkészítő szakasztól, vagy attól, hogy a változatos hangszerelés, az áttört szerkesztés kristályszerkezetként jelent meg.

Nézőtérrel csak tippelni lehet: emberfeletti teljesítmény így játszani, rendszeresen aligha vállalkozna ilyenre előadó. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a „kettőn áll a vásár” mindkét résztvevője a helyzet magaslatán állt. A remek muzsikusoknak aligha esett nehezükre a szólista elképzeléseikhez való alkalmazkodás. És ez egyéni muzsikus-kvalitásaikat is minősíti; mert miközben munkájuk a különböző karmesteri elképzelések megvalósítása, nem vesztették el saját kreativitásukat, s amikor szükséges, mozgósítani tudják.

Ha valaki a leglényegesebbet akarná meg-

tudni arról, hogy milyen a Nemzeti Filharmonikusok „emberanyaga”, a Brahms-hegedűverseny felvételét javasolnám legfőbb információjént.

És milyen a véletlen: épp ekkor ötlött szembe a műsorismertetőn az együttes szlogenje: komolyan zenélünk. S míg máskor már-már bosszant a sok (akár poénos, akár hangzatos) mondás, most meggyőződéssel bólintottam rá: bizony! Murphy persze dolgozott: a III. tételben úgy elhangolódott a szólista hegedűje, hogy le kellett állni tétel közben, újrhangolni. (Ráadásként aztán megkaptuk egészben is a tételt.)

Míg az első részben az interpretáció kínált elsődlegesen megfigyelnivalót, a szünet után passzív zenehallgatásra kínálkozott lehetőség, ismerkedve Csajkovszkij ritkán hallható I. szimfóniájával.

MÁV Szimfonikus Zenekar 2009. december 14.

Magyar szerzők műveiből állította össze a Lukács Miklós bérlet 3. estjének műsorát a MÁV Szimfonikus Zenekar. Takács-Nagy Gábor vezényletével Dohnányi: Rurália Hungaricája, Weiner: II. hegedűversenye, Bartóktól a Kossuth – szimfóniai költemény és Kodálytól a Galántai táncok szerepelt. Az est szólistája Szalai Antal volt. Szomorúsan örvendezem: voltaképp elszomorító, hogy koncertéletünkben ritka jelenségként kell üdvözlőnünk az ilyen – mint a gyakorlat is mutatta – hallgatható-szerethető programokat, ugyanakkor felcsillan a remény: tudatos közönségneveléssel le lehet bontani az értetlenségéből adódó falakat...

Takács-Nagy kedves gesztusa, hogy rendre megszólítja a közönséget; jóllehet, van pároldas ismertető, valamennyi műsorszámról mond néhány szót. Pedig korántsem showman-alkat; nem a szereplésvágy hajtja, hanem nyilvánvalóan a felcsendülő zenét akarja „környezetbe ágyazni”, tehát, oly módon tenni élménnyé, hogy megmaradjanak az emlékezetben. Kétségtől mentes gyakorlat.

Hallható eredménye van annak, hogy Takács-Nagy már néhány éve foglalkozik a vonóskarral, a hangzásminőség kétségkívül megváltozott. Sokkal gazdagabb a tónusok világa, a dinamikai skála, s mintha a zenekari játékosok gondolkodása is fokozatosan módosulnak. Jól érvényesült mindez olyan darabokban, ahol a vonósok meghatározó szerepet töltenek be. Ugyanakkor, még mindig érződik időnként valamiféle „nehézkedés”: vannak részletek, amikor hirtelen rövidzárlat áll be, s egymásik szólam kívül marad a közös zenei gondolkodás határain. Mivel Takács-Nagy mindig élsősorban a karakterekre koncentrálni, új

formarésznel általában helyreállnak a korábbi erőviszonyok. Érdekes, hogy amíg egész vonóskaron belül öntudatosan megtalálják helyüket a szólamok, áttörtebb szerkesztésű részekben nem alakul ki összhang. A Rurália Hungaricában például kísérő funkcióban a prímszólam szinte párhuzamosan „eljátszott” a kísérvonal mellett – a szólamra koncentrálni ugyan együtt is voltak, ám mégsem alakult ki erőviszony a játékosok között. Hasonlóképp, a Galántai táncokban a szinkopált ritmusoknál feszültségmentes maradt a hangzás; szinte még pontatlannak is éreztük a szólamokat, amiért nem a konok-lüktető „egyekhez” képest jöttek, mintegy erőfitogtatva, a „hangsúlyeltolódásos” formulák. A szuggesztivitás működésének számlájára írható, hogy vegyesen sikerültek a parlando-rubato érzetű részletek. Takács-Nagy szuggerál, a háta közepén is érezzük az agógikai elképzeléseket, ám ezen érzetek megvalósításának irányítása néha igencsak szükséges lenne. A kezdetekről van szó. A dirigens varázsolni akar – de a fűvósoknak bizony kell a levegő a hangindítás előtt! Fűvós-dallamoknál maximális gonddal törődik a hangzó környezetről, arányokról – néha olyannyira belefeledkezve a zenébe, hogy instruáló mozdulatokkal marad adós. S bár több csúnyán szétszaladó vonósdallamot hallottunk, a gesztus egyértelmű íve-szándéka feledtette a pontatlanságokat. Az mindenestre nagy öröm, hogy a szólam mechanikus lejátszásának szándéka csupán pillanatokra kísért.

Weiner fisz-moll hegedűversenyét hallgatva, erősen érződött a mű kamarazenei fogantatása (fiatalkori hegedű-zongora szonátája átiratáról van szó). Hogy mennyire kamarazeneről van szó, mutatja, hogy a szólista, aki korábban már hangfelvételt készített e műből, kottából játszott. Szalai Antal gyönyörű tónussal játszik, technikailag problémamentes – olyannyira, hogy még a virtuóz részeket is szinte magától értetődőnek tekinti. Puritán előadásban játszotta a művet, nemcsak indulatilag, de érzelmileg is visszafogottan. A hallgatóra bízza, miben gyönyörködik, nem akarta vezetni. Így elsősorban színek, árnyalatok maradtak meg, a scherzóban elsuhanó tündérdallamok, s emlékezetes a virtuóz cadenza. Külön köszönet illeti a művészt, amiért ráadásnak nem „ráadászámmot” választott, hanem Bartók Szólószonátájának nyitótételét. S játszotta ezt olyan felelősséggel, mintha a műsorhoz tartozott volna (s ennek következtében, azzá is volt!).

Az est csúcspontját a Kossuth szimfónia jelentette; itt tudott legteljesebben kibontakozni a zenekar. Öröm volt hallani, ahogyan minden hangszeres aktívan vesz részt a jól karakteri-

zált szakaszok megszólaltatásában. Itt nemcsak különbségeket hallottunk, hanem ellentéteket, kontrasztokat, egyáltalán, érződött a mű dinamizmusa.

A népzenei emlékek, idézetek megtalálták helyüket a kompozíciókban, sohasem tűntek erőltetettnek, idegen testnek – ugyanakkor, valamiféle fogódzót kínáltak a hallgatóságnak, felbukkanásukkal mindegyre aktív zenehallgatásra ösztönözve a közönséget.

Az összességében bágyasztó első rész után jölesett a mozgalmasabb második rész – s reméljük, hogy a bérletes közönség e műsorral is meglegedve távozott.

Budapesti Filharmóniai Társaság

Zenekara

2009. december 15.

„Le a kalappal, uraim, karmester van jelen” – a Schumann-idézet eme parafrázisát a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának december 15-i koncertje hívta életre, amikor Lukács Ervin vezényletével IV. szimfóniáját hallgattam. A műsor második részében hallhattuk, a dirigens kotta nélkül vezényelt, a zenekar pedig felszabadultan, kifejezésteljesen muzsikált. Addigra fokozatosan „beállt” a mérleg; a korábbiak során felmért „hiányosságok” és „többletek” immár ismertek voltak, s a figyelem önkéntelenül is a zenére, a játszani-valóra koncentráldott.

Kezdődött Weber: A bűvös vadász című operájának nyitányával, s korántsem reményteljesen. Ismét bebizonyosodott, hogy nincs nehezebb mint az unisono-játék. S ha a karmester nem kizárólag szigorú-precízen taktirozik, bizony, a lassú bevezetés nem tud együtt lenni. Mihelyt azonban formálnivaló melodikus anyag következett, étellel telt meg a hangzás. És a hallgató bizonyosra vehette: alaposan ismeri a művet az előadógárda, mert Lukács Ervin mozdulatai nyomán formailag felépített zenei szerkezetet hozott létre. A műismeret megmutatkozik abban is, hogy szinte bármely hangszercsoport érzékenyen kísérte a melodikus szólamokat. Persze, a hegedűszólam kevésbé pallérozott tónusát „szokni kellett” – ám a kifejezés szándéka mindig sokat javított a helyzeten!

Brahms a-moll kettősversenye ebben a szonban öröndetesen gyakran csendül fel, különböző karmesterek irányításával, különböző zenekarokkal játszik a fiatal előadóművészgárda két kiválósága, Baráti Kristóf és Várdai István. Mivel a közönség zenekaronként más és más, sokaknak nyílt lehetőségük megismerni a két Junior Prima-díjas tehetséget – s aki akár csak egyszer is hallotta játékukat, megtanulja nevüket, s keresi az alkalmat, hogy újra hallhassa őket. Együtt, vagy külön-

külön. Jó ez a zenekaroknak is – nyilvánvalóan nagy élmény játszani a hasonló kvalitású szólistákkal. S nem utolsósorban: nekik, hiszen előadásról előadásra mind összeszokottabban játszanak, s új tanulságokkal tapasztalatokkal gazdagítja őket minden újabb megszólaltatása a műnek. Őket figyelni: egészen kivételes élmény volt. Látni és hallani a két szóló-szólam együttélését, ahogyan a faktúrának megfelelően helyezkednek el, egymás megkezdett zenei gondolatát folytatva, válaszolgatva egymásnak, vagy épp szavába vágva a másiknak. Érvényesült ez a hihetetlenül érzékeny kamarazenei kidolgozottságú muzsikálás minden szinten. Az aktív jelenlét elementáris hatása azért is tudott érvényesülni, mert a nagy tapasztalatú Lukács Ervin keze alatt biztonságban érezhették magukat; tudhatták, mindig együtt lesznek a zenekarral. Megint megéltük azt a csodát, hogy egyszerre volt fontos a szólisták játéka és a kíséret; az az érzékeny drapéria, amely néha észrevétlen, máskor hangsúlyozottan irányította a figyelmet a protagonistákra.

Lassanként elmondhatjuk a Baráti-Várdai duóról, hogy mindent tudnak e Kettősversenyről – s akkor már csak rajtuk áll, hogy a partitúra további, korábban nem hallott szépségeire irányítsák a figyelmet.

Mint már korábban is többször, most is Händel különleges virtuozitást igénylő Passacagliáját adták ráadásnak. Ezúttal szerencsés tempót választottak: olyat, amelyben volt ideje a hallgatóságnak felfogni a hallottakat. Kiélveztük a már-már hihetetlen hanghatásokat, effektusokat (vonósjátékban járatások a játéktechnikai kihívásokat is) – és közben szinte belénk ivódott az ostinato-basszus, amely a variációsorozat alapját képezi.

Kétségtelen, hogy a zenekart is inspirálhatta a remek szólisták-adta élmény. És mindinkább hozzászóltak ahhoz a belső zenére figyeléshez, amely elkerülhetetlen ahhoz, hogy értően fogadják a karmesteri instrukciókat.

A szimfónia-előadásról aligha tudnék részleteket mondani: olyan bensőséges muzsikálás folyt, hogy a hallgató (lett légyen akár kritikus!) elengedte magát, hagyta, hogy körülvegyék a hangok, megmártózt bennük – s egyszerűen boldog volt a grandiózus hangzó környezetben. S miként a szabadban tett kirándulások alkalmával sem bíráljuk a természetet, hanem elfogadjuk olyannak, amilyen, szembe-tűnő szépségeiben gyönyörködve, úgy ezúttal kiiktattuk a koncepciózus interpretáció hangzásbeli esetlegességeit. Azaz, nem hagytuk magunkat zavartatni az apró (önmagukban kétségkívül bosszantó) szépséghibáktól.

S mintha csak a hálás fogadtatást akarták volna megköszönni az előadók, ráadásként

gyönyörködtető Schubert-muzsikával búcsúztak: a Rosamunda közzenéjével.

A hatás kitartott legalább a ruhatárig, ami ezúttal nem vált küzdőtérre. S aki nem is dúdolta a szívfejtően szép melódiát, arról lehetett sejteni: még mindig zeng benne, távoli visszhangként.

Hogy visszatérjek a mindennapokhoz, azon kezdtem töprengeni, egykori nagyságok szellemes mondásaira visszagondolva: hány éves korban is születik a karmester?!

Óbudai Danubia Zenekar

2009. december 17.

Az Óbudai Danubia Zenekar karácsonyi koncertje valóban felvillantotta a közelgő szeretet-ünnepek atmoszféráját. A Bartók Béla Nemzeti Hangversenytermet egészen különleges légkör árasztotta el: nemcsak a hallgatók között alakult ki az a bizonyos „áramkör”, hanem hasonló működött a színpadon is. Kovács János vezényletével örömenélés folyt, s ehhez remek partnernek bizonyult a Debreceni Kodály Kórus, a Magyar Állami Operaház Gyermekkórusa, valamint a három szólista: Szabóki Tünde, Fekete Attila és Fokanov Anatolij. Ilyen ihletett koncerteket leginkább ifjúsági együttesként adott egykor a zenekar – aztán mintha feladta volna annak az igényességnek az állandóságát, amely rendszeresen ébren tartotta nem csak a munkájuk illetve teljesítményük, hanem a művészetük iránti érdeklődést.

A spontán figyelemnek az a csodálatos erőtere alakult ki, amikor másodlagosak (sokadlagosak) a konkrét részletek. Honegger Karácsonyi kantátájának egyszerűen örülni kellett; a rendre sorjázó, időnként részleteiben előbukkanó, egymásnak felelgető egyházi népelemek többsége ismertnek tekinthető (az „ismertség” szintje persze különböző), s ez a többlet-tudás méginkább a beavatottság érzetét keltette a hallgatókban.

A csendnek egészen különleges minősége alakult ki – s hogy ez nem csupán a recenziens elfogódott-elfogult érzése, az egyszerűen bizonyítható: a mű elhangzása után nem azonnal csattantak össze a tenyerek. Elhalt az utolsó hang, kiben-kiben lecsengett a zenei élmény – és csak aztán kezdődött a köszönetnyilvánítás. És ez történt a második részben is, Rachmaninov: Harangok című kompozíciója után. Vastaps nélkül – a közösséggé forrott közönség minden tagja saját tapsfűzérel járult hozzá az elismerés hangjához.

Régi korokat idéző est részesei lehettünk: nem a minőség-igény volt a teljesítmény hajtómotorja, hanem a művek életre keltésének vágya. Az ilyenre szokás mondani, hogy minden résztvevő a zenére figyelt.

Tény, hogy némely kiragadott kórusrészlet alapján nehéz lenne kitalálni, milyen nyelven énekelnek – de a közlendő mindig kétségtelven „átjött”. A Debreceni Kodály Kórus színeiben-tónusokban gazdag énekéhez üde színfoltként társult a gyermekkar (a trombitákkal megerősítve szinte angyalkórus benyomását keltve). Honegger műve kevésbé testreszabott Fokanovnak, mint a Rahmanyinov-mű, amelyben egészen kivételes élményt adott, már-már valamiféle táncos lüktetést is kiszabadítva a partitúrából. Meggyőző volt a két magyar szólólista előadása is – lám, megvan a haszna, ha valamely művet nem kizárólag egy-kétszeri megszólaltatás kedvéért kell megtanulniuk. A zenekar érezhetően kedvvel játszott Kovács János irányításával – aki számára hasonlóképp élmény lehetett a legapróbb rezdüléseire is fogékony együttes. Röviden: ismét szépen muzsikáltak.

Hazai szimfonikus zenekarok az „Operaverseny és Fesztivál a MEZZO televízióval” szegedi döntőjében

Az első vállalkozás sikerét folytatás követte; 2009 novemberében ismét nemzetközi érdeklődés fókuszába került Szeged. Az Arnel Produkció, együttműködő partnerek segítségével ismét megmérettetést kínált fiatal énekeseknek. Ez a rendezvény meghirdetett célja – ám haszna korántsem korlátozódik erre! A Szegedi Nemzeti Színházban öt produkció 2-2 alkalommal került színre, s a kéthetes zeneünnep gálakoncerttel ért véget.

Először két magyar zenekar vállalta a kevésbé látványos munka feladatát, idén, amikor a hazai színeket a Debreceni Csokonai Színház képviselte, háromra nőtt a számuk. A debreceniek előadásával kezdődött a verseny, David Alagna: Egy halálraítélt utolsó napja című darabjával, melynek műfajmegjelölése: lélekdráma két felvonásban, intermezzóval. A Victor Hugo azonos című regénye alapján írt szöveget az Alagna-fivérek jegyzik, a tenor főszerep nyilvánvalóan Robertónak készült. Kétségtelven hatásos versenydarab; a férfi és női elítélt cellája felváltva elevenedik meg – ilyenén mód a 19. századi férfi és a 21. századi nő szélsőséges érzelmeit szinte párhuzamosan követhetjük nyomon. Érzelmek, indulatok, a befolyásolhatatlan életpálya végén – puzzle-darabkák egymásutánja, a kép-kirakás teljességének reménye nélkül. Érzelmek, indulatok sorjáznak, a további szereplők (a lator kivételével) alig nőnek túl a statiszta-státuson. A hallgatóságot leginkább a melodramatikus, deklamáló fordulatok ragadják meg, ám hatásukhoz elengedhetetlen a megbízható zenei háttér, a zenekari aláfestés. Kocsár Balázs

mindenre kiterjedő figyelemmel koordinálta a zenekari árokból az előadást. Volt gondja az énekesekre, tudatosan megkönnyítette a belépéseiket. Nemcsak a hangszereles-adta színeket akarta kihozni a zenekarból, hanem külön ügyelt arra, hogy azok a zenekari állások, amelyek intonáció szempontjából fontosak, differenciáltan szóljanak. Maga a játszanivaló aligha jelentett kihívást a hangszereknek; a gyakran illusztratív szándékú anyag hatásos fordulatokban gazdag, melyek jelentése első hallásra is nyilvánvaló.

Ami a zenekar számára hasznos e feladatban: nagy erővel koncentrálhattak a kifejező játékokra. Ezt tették – s minden bizonnyal nekik is részük volt abban, hogy ez a produkció kapta a közönségdíjat. A debreceni színházvezetés kedves gesztusa, hogy a szegedi előadásokra juttatott az opera debreceni műsorfüzetéből – így a riportok-beszélgetések jóvoltából még közelebb kerülhetett a színpadi ősbemutató a közönséghez. Összességében könnyen fogyasztható kortárs-opera, a zsűri által legjobb férfi főszereplőként, a közönség által legjobb előadóként díjazott Nyári Zoltán találó jellemzése szerint: verista musical.

A Balti Operaház, amely fontosnak tekinti, hogy együttműködjön más európai műhelyekkel, teljes társulattal jött, zenekarát José Maria Florencio vezényelte. Richard Strauss operája, az Ariadne Naxosban, a zenekar erejét meghaladó feladatnak bizonyult. Legfeljebb azt mondhatjuk, „lekísérték” az énekeseket – ez viszont, ha zseniális hangszereleőről van szó, nyilvánvalóan kevés. Itt mutatkozik meg a gazdag paletta, a széles felület hátulütője: hiányzik a „mélyfúrás” gyakorlata, a valamely stílusban való anyanyelvi-szintű elmélyedés. És talán (s ez korántsem a zenekari játékosok személyes felelőssége) a zeneirodalomismeret, a szimfonikus zenekari repertoár-ismeret, ezúttal Richard Strauss zenekari műveit illetően. Az „áthallások” nem működtek – mintha valami tompító filteren tudtak volna csak átjönni, mérsékelt hatással, a sajátos arcúval rendelkező, gesztus-értékű tematikus motívumok, dallamcsírák.

Nem csoda, ha rendkívül hálás közönség jutott a következő produkciók együttesének. A Szegedi Szimfonikus Zenekar vett részt az idej két új együttes, a svájci Theater Biel Solothurn és az ostravai Morva-Sziléziai Nemzeti Színház produkciójában. A svájciak műsorán két vígopera szerepelt, Martin darabja, az Alexandre bis, valamint Ravel remeke, a Pásztoróra. Kiváltképp a kétségtelven igényesebb feladatot jelentő Ravel-műben csodálhattuk meg az együttes zenei fogékonyságát: Harald Siegel minden bizonnyal elégedett lehetett a mozdulataira érzékenyen reagáló

muzsikussal. Annál is figyelemreméltebb ez a teljesítmény, mivel a zenekar repertoárja alapján nemigen várhattuk el ezt a stílári jártasságot – győzött tehát a lelkiismeretes felkészülés és a teljes szellemi jelenlét.

Marco Tutino egyfelvonásosát, a Vitát Oliver von Dohnányi irányításával szolgáltatták meg. Miként a Martin-darab, úgy ez is magyarországi bemutató volt. Kétségtelven összetett feladatot rótt az együttesre, ugyanis e műben megannyi stílusjátékra kellett nyitottnak lenniük. Ráadásul korántsem csupán arról van szó, hogy gazdagon rétegezett lenne, vagy eseményei több síkon zajlanának; többdimenziós, fénytörésekben gazdag mű, amelyben más-más súllyal kell érzékeltetni az életérzéseket, pillanatnyi hangulatokat, s köztük megannyi más-más fajsúlyú epizódot, vagy akár csak rövid szegmensét a történetnek. Sok és változatos tehát a tennivaló; van az atmoszféra-teremtő pillanataik, máskor a kihangsúlyozás vagy épp az elmélyítés a feladatuk. Aligha túlzás azt mondani, lebilincselő előadás részesei voltunk (remekeltek az ostravai színház több szerepben felváltva szinte állandóan jelenlévő énekes-színészei, perfekt szólamtudáson és kamaraművészi összekokottságon túl játékkal eleget téve a modern – zenés – színház követelményeinek is). A rendező: Telihay Péter volt.

A tavalyi közönségdíjat a New York-i Dicapo Opera produkció érdemelte ki, idén az általuk előadott Emmeline címszereplője, az amerikai Kristin Sampson kapta a legjobb női előadó díját. Tobias Pickernek nem ez az első darabja, amelyet műsorra tűzött a Dicapo, a szlovákiai születésű Samuel Bill vezényletével. Miként tavaly, ezúttal is Alföldi Róbert rendezte az amerikai versenydarabot, melyben a Pannon Filharmonikusok működtek közre. A nőikart igényesen mozgó, sokszereplős műben a zenekarnak változatos játszanivalója van. A karmester nagyon elégedett lehetett velük, mivel az előadás során a konkrét hangzás-arányokkal nemigen foglalkozott. Megbízott a játékosokban, legfőbb feladatát abban látta, hogy kézben tartsa a szálakat, biztosítsa a mozgalmasság színpadkép és a zenei kíséret pontos összhangját. A hangszercsoportok közötti dinamikai arányokkal nem foglalkozott (akár, mert elégedett volt, akár, mert nem futotta erejéből-figyelméből) – a zenekar kissé magárahagyva is derekasan helytállt.

Nem tudni, nekik konkrétan melyik fellépés jelentett nagyobb/rangosabb feladatot, az opera, vagy a díjátadó gálakoncert, ahol viszont új zeneigazgatójukkal, Peskó Zoltánnal léphettek fel – első ízben!

Fittler Katalin